

GRUPIPROTSESSID ORGANISATSIOONIS

Gruppide nuripool

Äärmusliku usugrupi psühholoogia

- Tõnu Lehtsaar, 1997

Mitmedimensiooniline religioonikäsitlus

- Rituaal
- Doktriin
- Emotsioon
- Teadmine
- Eetika
- Osadus

Rituaal

- Isiklik või avalik sümboliline käitumine.
- ... mõtestatud tegevus, mille tähendus on väljaspool tegevust ennast
- Rituaali kaudu väljendab ja teostab inimene oma usku
- Näit. ristimine (veega piserdamine – jumalriigi kodanikuks saamine)

Doktriin

- Õpetus inimese seotusest Jumalaga.
- ... kes või mis on Jumal ja kuidas ja mis tingimustel saab inimene temaga suhelda
- Näit ainujumal (Kristlus, Islam); absoluutne teadvus (New Age); eluvägi (maausulised)

Emotsioon

- Tunded võivad olla “vabaks jäetud”
- Väärtustatakse mingit kindlat tunnet:
 - Rahu, pühaduse tunne, rõõm, ekstaas, viha

Teadmine

- Intellektuaalne kursisolek pühade tekstide ja põhimõtetega
- Teadmiste rühmiti jaotamine – jagatud teadmine ja väljavalitutele, pühendatutele antud teadmine

Eetika

- Normid, mis määravad hea ja halva, õige ja väär

Osadus

- Kuulumine teiste inimeste sekka.
- ... olla usklik või religioosne tähendab olla kellegi teisega milleski sarnane, kuuluda kellegi sekka.
- Osadus võib olla emotsionaalne – inimene tunneb kuuluvust teiste sekka
- Osadus võib olla intellektuaalne – jagatakse teatud seisukohti
- Osadus võib olla füüsiline – käiakse teatud ajal ja kohal koos

Religiooni neli tunnust

- **Sisu** (mis on rituaal, missugune on õpetus, milliseid tundeid väärtustatakse, kuidas teostub kuuluvustunne)
- **Sagedus** (kui tihti mingit komponenti praktiseeritakse)
- **Intensiivsus** (pühendumise määr komponentidele)
- **Tsentraalsus** (kui tähtsaks peetakse üht komponenti teisega võrreldes)

Äärmusliku usugrupi tunnused

- Rituaal
- Doktriin
- Emotsioon
- Teadmine
- Eetika
- Osadus

ÄU Rituaal

- Rituaali põhifunktsiooniks on uskumuste nähtav väljendamine ja kinnistamine (Galanter, 1989)
- Uue liikumise areng, mis saab alguse karismaatilisest liidrist:
 - Tekivad rituaalid
 - Kujuneb suuline ja kirjalik traditsioon
 - Luuakse organisatsioon

ÄU Rituaal 2

- **Liikmeksarvamine** – ainuomaste tunnuste alusel (elamus, tegu, seisukohtade omaksvõtt)
- Mida iseäralikum on liikmekssaamise kriteerium, seda äärmuslikumaks võib liikumist rituaalses tähenduses pidada.

ÄU Rituaal 3

- **Pühendumisriitused** – kõrgemotsionaalsed sümboolsed toimingud, mis rõhutavad grupikuuluvust ja erinevust ülejäänud maailmast.
- Pühendumisrituaal kas kõigile või vaid valitutele

“Viiekümne neljas”

- Thierry Huguenin
- 1994 a oktoobris vapustas maailma teade Päikesetempli Ordu 53 liikme üheaegsest **rituaalmõrvast** Shveitsis ja Kanadas. Ainsa ellujäänu pihtimused

ÄU Doktriin

- Seisukohtade süsteem, millele mingi usuliikumine rajaneb.
- Äärmusliikumiste doktriin on **aktsentueeritud õpetus** võrreldes traditsiooniliste õpetustega rõhutatakse mõnd erilist seisukohta
- Näit ilmutused, "suure juhi" hinnangud, teatud kogemused.

ÄU Doktriin 2

- Luuakse täiesti uus õpetus
 - Näit **saientoloogia**
- Äärmuslikku õpetust iseloomustab **eneselunastuslikkus** – täiuslikuks saamise eelduseks on grupiga liitumine.
- **Usulise kasvamise** jaoks on vaja konkreetseid käitumisviise, saavutusi või kogemusi.
- Grupp kontrollib ja arvustab oma liikmete kujunemist, lähtudes nende arengu vastavusest liikumise ideedele.

Saientoloogia doktriin

- Iga inimene on **teetan**, ebamaine vaimne piiramatu väega olend, algselt jumal, kes on saanud selleks, kes ta on evolutsiooniprotsessi käigus toimuva pideva reinkarneerumise tulemusena.
- Jumalaks tagasi aitab saada **dianeetika**, psühhoanalüüsi meenutav ravimeetod, mille abil inimene teadvustab ja analüüsib oma eelmistes eludes salvestunud negatiivseid kogemusi (**engramme**).

ÄU Doktriin 3

- Väljasseisjatele tundub grupi doktriin sageli põhjendamatu, pentsik
- Osaduskond ise ei võta kriitikat kuulda, kuna teisi peetakse mitte aru saanuteks, valgustamatuteks või pahatahtlikeks.

ÄU Emotsioon

- Äärmuslikud usuliikumised on traditsioonilistega võrreldes **emotsionaalsemad**.
- Taotletavate emotsionaalsete seisundite näiteid – ekstaas, meditatiivne seisund, eufooria, vihkamine
- Uurijad (Galanter, 1989) peavad üheks olulisemaks usugrupis püsimise põhjuseks **lõõgastusefekti**. Mida lähemal inimene tunneb end grupile olevat, seda väiksem on tema emotsionaalne stress. Enamik äärmusliikumistega liitumisi toimub **sisemise kriisi ajal**.

ÄU Emotsioon 2

- Grupi emotsionaalne olulisus:
 - Emotsionaalne seos grupiga (grupikoosolekud)
 - Kuulekus grupinormidele ja grupimeeleoluga kaasaminek – hea enesetunne ja enesekindlus
 - Vastuhakk ja kahtlemine – konfliktid, pinged, hukkamõist, karistamine

ÄU Emotsioon 3

- **Teisenenud teadvuse seisund** – psüühikaseisund, mille puhul inimene mõtleb, tunneb ja tajub tavapärasest erinevalt.
- TTS “**kõrgpunkt**” – inimese kohtumine kõiksusega, ühtesulamine olemasolevaga, enese tunnetamine osana kosmosest.

ÄU Emotsioon 4

- Tippelamuse saavutamise teed:
 - **Ekstaatiline** – pideva emotsionaalse pinge suurendamise kaudu, mis viib transsi
 - **Meditatiivne** - Sisemine vaikimine ja keskendumine
- ÄU's on suurem oht tippelamuste vastandamisel tavakogemusele (integreerimata TE)

ÄU Emotsioon 5

- Sügavaimaks emotsionaalseks kogemuseks äärmusgruppides on **mina destruktsioon** – lahtiütlemine iseendast ja oma minevikust.
- Võib olla osaks grupiga liitumise tingimustest.
- Rituaalina võidakse kasutada **patukahetsusseansi** (grupi normidega vastuolus oleva käitumise ja kogemuse avalik ülestimuleerimine)

ÄU Emotsioon 6

- Minast lahtiütlemine muudab isiku **äärniselt vastuvõtlikuks** grupi mõjutustele.
- **Väheneb isiku kriitilisus** grupi autoriteetide suhtes
- Tekib **illusoorne tegelikkusetaju**. Inimene hakkab tegelikkust mõistma üldtunnustatust teistmoodi

ÄU Teadmine

- On religiooni komponent, mis väljendab kursisolekut liikumise oluliste tekstide ja põhimõtetega.
- ÄU ideoloogia on tavaliselt üsna kitsapiiriline
 - Teisi vaateid ei tunta
 - Spetsiaalsed treeningud oma vaadete levitamiseks ja vastastega väitlemiseks
- Tuntud sõnade ja terminite ümberdefineerimine

ÄU Eetika

- Üldine käitumisnormide ja väärtuste süsteem, millest grupis lähtutakse.
- ÄU liikmete suhted teiste inimestega:
 - vaenlased,
 - ülejäänud ühiskond,
 - pereliikmed

ÄU Eetika 2

- **Suhted vaenlastega:** ÄU iseloomustab sõdimine kellegi või millegi vastu. Vastane võib olla ka illusoorne. Omane on ennast kaitsev ja vaenlast ründav hoiak.
- Vaenlaseks võib olla teine religioon, teine rahvus, konkreetne inimene, vaimne vaenlane (saatan)
- Pidev võitluslikkus halvendab suhteid muu ühiskonnaga

ÄU Eetika 3

- **Suhted ühiskonnaga:** võib tekkida vaen grupi ja muu ühiskonna vahel, mille üheks põhjuseks on grupi võistluslikkus.
- See süvendab grupi eraldatust ja sulgumist
- Suhtlemine väljaspool seisjatega on valikuline, avatud ollakse vaid uute liikmete värbamisel

ÄU Eetika 4

- **Suhted pereliikmetega** – pereliikmeil tihti raske kohaneda teadmisega oma preliikme kulumisest ÄU hulka.
- Kuulumine võib tähendada perekondlike kohustuste katkestamist.
- Grupi nõudeks võib olla liikmeksoleku eelistamine perekonnale

ÄÜ Osadus

- Osadus väljendab grupi kokkuliidetuse määra.
- ÄÜ gruppidele on iseloomulik kõrgenenud osadus, mis avaldub tavalisest sügavamal ühtsustundes.
- Kokkuliidetuse aluseks on eraldatus ja erilisus. (äravalitus)
- Ühtekuuluvustunde kinnistamine rituaalide kaudu (tunnete, katarsise jagamine).
- Kõrgenenud kokkuliidetuse tunne tagab liikmete rahulolu liikmeksolekuga.

ÄU Osadus 2

- Aja jooksul võib grupikuuluvuse, selle tunnetamine ainsa, tõelise ja tegelikult väärtolevana viia **grupinarkomaaniani**.
- Üha enam tunnetatakse, et väljaspool gruppi on kõik vaevaline, argine ja ebapüha.
- Tulemuseks üha sagedasem grupikuuluvuse kogemuse otsimine.
- Isikupära kaotamine, oma identiteedi määratlemine "meie" kaudu.

ÄU Osadus 3

- **Kultuslik suhe** – grupp kehtestab inimese üle täieliku järelevalve, luuakse sõltuvus grupis, sunnitakse järgima grupi ideoloogiat.
- 2 tegurit mis ÄU soodustavad kultuslikku suhet:
 - Kontroll
 - Liidrikesksus

ÄU Osadus 4

- **Kontroll** – inimese elu allutamine grupile (raha ja aja kasutamine, lugemus, inimestevahelised suhted jne).
- Kontrollimehhanismid:
 - **Grupi surve** – õigus uurida, hukka mõista ja karistada
 - **Liikmete kurnamine ja väsitamine** – aktiivsesse tegevusse haaramine. Liikmetel kaob lõõgastumise ja üksioleku võimalus.

ÄU Osadus 5

- **Kriitiline, analüüsiv mõtlemine on taunitav** – reflekteerimine ja toimuva üle arutamine on keelatud või koguni karistatav.
- **Grupi isoleerimine ümbritsevast elust** – infolevi kontrollimine, asukoha eraldatus
- **Isikupära mahasurumine** – individuaalsuse karistamine, üheste normide kehtestamine, distsipliin
- **Liidrikesksus** – iseloomulik on ühe valgustatud juhi olemasolu, kellele omistatakse jumalik missioon. Karismaatiline liider.

Humanistlik psühholoogia ja religiooni komponendid

- 1950ndail tekkinud 3. vool psühholoogias biheiviorismi ja psühhoanalüüsi kõrval
- A. Maslow – “tippelamus”
- C. Rogers – “grupiteraapia”
- C. Rogers – psühholoogiline nõustamine: “tingimusteta positiivne suhtumine”
- C. Rogersi kriitikud: “See on psühholoogia keelde tõlgitud kristlik ilmavaade ja praktika”
- Humanistliku psühholoogia kaugenemine teaduslikust – transpersonaalne psühholoogia